

Maktab musiqa madaniyati darslarida qo'shiq kuylash va musiqa tinglashni o'rgatishning samarali usullari

Mohinur Sattorovna Turaeva
Buxoro pedagogika instituti

Annotatsiya: Maqola bilim olishning samarali yo'llarini ochib berishga yordam bera oladigan yo'llarni ko'rsatib beradi, unda ta'lim maqsadlari o'qituvchiga qanday shaxsni shakllantirish kerakligi haqida aniq tasavvur beradi va tabiiyki, uning ishiga kerakli ma'no va yo'nalish beradi. Pedagogik faoliyat - ma'naviy va amaliy tajribani uzatish jarayonida odamlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarni ta'minlaydigan faoliyat. Pedagogik faoliyat ikki turdan iborat: ilmiy va amaliy. O'qituvchining pedagogik faoliyati - o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari tizimini, shu jumladan, bir vaqtning o'zida shaxsni rivojlantirish va tarbiyalash maqsadlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyat.

Kalit so'zlar: o'qituvchi faoliyati, musiqa tinglash, qoshiq kuylash, pedagogik faoliyat, ko'nikma, bilim, ilmiy, amaliy, yo'nalish, ta'lim, maqola, faoliyat

Effective ways to learn singing and listening to music in music lessons at school

Mohinur Sattorovna Turaeva
Bukhara Pedagogical Institute

Abstract: The article reveals ways that can help identify effective ways of teaching, in which educational goals give the teacher a clear idea of what kind of person should be formed and, of course, the necessary meaning and direction of his work. Pedagogical activity is an activity that ensures the relationship between teacher and students in the process of transmitting spiritual and practical experience. Pedagogical activity consists of two types: scientific and practical. The pedagogical activity of a teacher is an activity aimed at developing the system of knowledge, skills and abilities of students, which simultaneously includes the goals of personal development and education.

Keywords: activity of a music teacher, listening to music, singing, pedagogical activity, skills, knowledge, scientific, practicality, direction, education, activity

Musiqa darslari quyidagi ajralmas qismlardan iborat bo'ladi:

1. ta'limiy;

2. rivojlantiruvchi;

3. tarbiyaviy.

O'qitish turi: musiqa ta'limining maqsadi, usullari va tamoyillarini o'z ichiga oladi. Bu turi asarni o'rganish hamda maqsadni ochib berishi va o'quvchilarga yetkazishning badiiy qiyofasini ochib berishga mo'ljallangan. Buning uchun o'qituvchi darslar davomida umumiy va xususiy pedagogik usullardan hamda musiqa o'qitish tamoyillaridan keng foydalanishi shart.

Darsning rivojlantiruvchi vaqtida quyidagilarni etiborga olish kerak:

a) musiqiy asarning qoshiq aytishdan oldin vokal va xor mahoratini oshirish maqsadida (nafas olish, ovozni sozlash mashqlari, tovushni to'g'ri chiqarish, uzluksiz kuylash texnikasi ustida ishlash va boshqalar) rivojlantiriladi;

b) O'quvchilar tomonidan musiqa asari tinglanib, eshitish qobiliyati rivojlantiriladi;

c) bola fe'l-atvorining hissiy tomonlari kengaytirish va rivojlantirishni ko'zda tutib, uni vatanga muhabbati, ona diyorni sevuvchi shaxs qilib tarbiyalash va hishayajon tarbiyalanadi;

d) bolalarning cholg'u asboblari chalishiga o'rgatish, musiqaga ritmik harakat qilish qobiliyatini, improvizatsiyani rivojlantirishga yordam berishi shart.

Tarbiyaviy ishlar har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalashga qaratilgan bo'lishi, birinchi navbatda o'quvchilarga nafaqat san'at sohasini, balki atrofimizdagi voqelikni ham tushunishga yordam berish uchun mo'ljallangan bo'lishi ko'zda tutiladi.

Umumiy pedagogik ta'lim usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- og'zaki tushuntirish usullari (hikoya, tushuntirish, suhbat);
- vizual usullar (reproduksiyalar, illyustratsiyalar, TCO, didaktik tarqatma materiallardan foydalanish va ulardan unumli foydalanish);
- amaliy usullarga induktiv, deduktiv, reproduktiv, muammoli-izlash usullari kiradi.

Induktiv - xususiydan umumlashtirilganga o'tish usuli (mavzuning alohida bo'limlarini o'rganish hamda ularni birlashtirish ko'zda tutiladi). Masalan, diyoz belgisini o'rgatayotganda, u alteratsiya belgisi ekanligi, shu yo'sinda alteratsiya musiqiy tovushini ko'tarishi yoki pasaytirishini bildiruvchi belgi ekanligi, bemol esa shu alteratsiya belgilarining bittasi ekanligini tushuntirish kerak bo'ladi.

Deduktiv - umumiydan xususiyga o'tish usuli (umumiy bo'limlarni o'rganish). bunga misol qolib, dinamika - musiqiy asarni baland yoki past chalish kerakligini bildirishi, pianissimo esa dinamikaning bir bo'laki ekanligi tushuntirilishini aytsak bo'ladi.

Reproduktiv - yangi olingan ko'nikmalarga ega bo'lgan maktab o'quvchilarining oldingi hayoti va musiqiy tajribasini umumlashtirishga qaratilgan.

Muammoli qidiruv - maktab o'quvchilari tomonidan umumlashtirilgan musiqiy bilimlarni mustaqil ravishda topishga qaratilgan bo'ladi. Muammo-qidiruv usuli reproduktiv usul bilan bevosita bog'liq holda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Musiqa darslarida umumiy pedagogik o'qitish metodlari bilan bir qatorda musiqa o'qitishning o'ziga xos usullari ham qo'llaniladi.

Musiqa o'qitish usullarining vazifalari:

- tartibga soluvchi - ta'lim faoliyati bilan ta'limning maqsad va vazifalari o'rtasidagi bog'liqlik bilan belgilanadi;
- kognitiv - ta'lim mazmuni bilan ta'lim faoliyati uyg'unligi orqali ochiladi;
- kommunikativ - o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabat uslubini aks ettiradi.

1. Musiqiy faoliyatni rag'batlantirish usuli musiqa san'atiga ongli munosabatni rivojlantirishga, ketma-ket harakatlarni o'z ichiga olgan badiiy tafakkurni shakllantirishga qaratilgan bo'ladi.

a) mavzuni tanishtirish yoki chuqurlashtirish uchun zarur bo'lgan maktab o'quvchilarining hayoti va musiqiy tajribasini faollashtirish;

b) qo'llash orqali talabalarni yangi asosiy bilimlar bilan tanishtirish

- muammoli-qidiruv vaziyatlar;
- ajablanish effekti;
- muvaffaqiyat samarasi;
- taqqoslash va tahlil qilish usuli;

v) olingan asosiy bilimlarni mustahkamlash;

d) o'zlashtirilgan bilimlar darajasida musiqada mustaqil harakat qilish ko'nikmalarini egallash;

2. Perspektiv va retrospektsiya usuli, ya'ni. "oldinga yugurish" va orqaga qaytish usuli. Maqsad: yaxlitlikni yaratish;

2. Perspektiv va retrospektsiya usuli, ya'ni. "oldinga yugurish" va orqaga qaytarish usuli. Maqsad: dasturdagi musiqa haqida yaxlitlikni kiritish. Bu usul o'rtasidagi aloqalarni o'z ichiga oladi

a) I, II, III, IV sinflarda ta'lim bosqichlari;

b) muayyan sinf choraklari mavzulari;

v) dastur mavzularini o'rganish jarayonida musiqiy asarlar (bir xil asar turli choraklarda turli muammolarni hal qilish uchun ishlatilishi mumkin). Musiqa asariga bunday yondashuv bilan uni oddiygina takrorlash va tanish materialni yangi mavzu nuqtai nazaridan idrok etish o'rtasidagi tub farq aniqlanadi.

3. Emotsional dramaturgiya usuli. Ushbu uslubning asosiy vazifalari talabalarga musiqiy asarlarda mavjud bo'lgan voqelikka hissiy va axloqiy munosabat tajribasini o'zlashtirishga yordam berishdir.

Darslar ikkita asosiy tamoyilga asoslanadi: hissiy kontrast va u yoki bu turdagi darsni izchil boyitish va rivojlantirish.

Emotsional dramaturgiya usulining o'ziga xos xususiyatlari:

- hissiy nuqtai nazardan puxta o'ylangan dars tuzilishi;
- psixologik moslashtirish, o'quvchilarni musiqa asarini idrok etishga tayyorlash: o'qituvchining so'zi va uning intonatsiyasi musiqaning kayfiyatiga mos kelishi kerak;

- musiqa to'xtagandan keyin yigitlarni tashkil qilish. Ishni tahlil qilishni boshlashdan oldin, yigitlar musiqani o'zlarida "ushlab turish" uchun bir muddat jim tursinlar;

- bu metodni tashkil etishda o'qituvchining roli.

Musiqa ijrosida, og'zaki mulohaza yuritishda, o'qituvchining xatti-harakatining darsning o'ziga xos holatiga mos kelishida, bolalar tomonidan musiqani idrok etish va ijro etish jarayoniga jiddiy qiziqishda, ob'ektiv baholashda namoyon bo'ladigan fanga ishtiyoq. Talabalar muvaffaqiyati va, albatta, musiqiy taassurotlari kengligida - musiqa darslarida maktab o'quvchilarining faoliyatini faollashtiradigan kuchli rag'bat bo'lib xizmat qiladi.

4. Umumlashtirish usuli musiqa asari g'oyasini mazmunli, chuqur aniqlashga qaratilgan. U musiqiy faoliyatning har bir turi (mikro umumlashtirish) ustida ishlagandan keyin ham, butun dars oxirida ham qo'llaniladi. Umumlashtirish usuli yakka holda emas, balki musiqiy ta'limning boshqa usullari (og'zaki, muammoli-qidiruv, ko'rish-eshitish, tahlil va qiyoslash metodi va boshqalar) bilan turli kombinatsiyalarda qo'llaniladi.

Maktabda musiqa ta'limining didaktik tamoyillari

O'qitish tamoyillari o'qituvchining faoliyatini va talabaning kognitiv faoliyatining xarakterini belgilaydigan boshlang'ich nuqtadir. D.B.Kabalevskiy 8 ta asosiy tamoyilni belgilab berdi:

1. Musiqiy tarbiya, tarbiya va rivojlanishning birligi tamoyili. Bu tamoyil talabalarda musiqa san'ati haqida keng va yaxlit tushunchani shakllantirishni ta'minlaydi.

I sinf - musiqaning ekspressiv va vizual imkoniyatlari haqida umumiy tushuncha;

II sinf - uch janr (qo'shiq, raqs, marsh) haqida ma'lumot;

III sinf - intonatsiya, rivojlanish, shakl haqida ma'lumot;

IV sinf - mamlakat va dunyoning turli xalqlari musiqa san'atining turli turlari o'rtasidagi bog'liqlik haqida ma'lumot.

2. Musiqa o'rganish jarayonini optimallashtirish tamoyili. O'qituvchi faoliyatiga yo'naltirilgan. O'qituvchi sinfning psixologik xususiyatlarini, uning musiqiy tayyorgarligini, darsni qanday tempda o'tish mumkinligini, chorakning u yoki bu

mavzuini qanday musiqiy materialdan o'tkazish mumkinligini aniqlaydi, qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llarini belgilaydi.

3. Ilmiylik tamoyili. Yangi o'quv dasturini yangi talablar bilan qondirish, musiqa darslarining maqsad, vazifalari, uslubiyati, musiqa darslarining ilmiy asoslari birligini o'rnatishga qaratilgan.

4. Musiqa va hayotning aloqadorligi tamoyili. Musiqa san'atning barcha turlari kabi har doim bizning davrimiz voqealarini aks ettiribgina qolmay, balki voqealar rivojiga ham ta'sir ko'rsatgan.

5. Mavjudlik va ko'rinish printsipi. U dasturning tematik tuzilishiga asoslanadi va "Musiqa" fanini chuqurroq o'zlashtirish va tushunish uchun xizmat qiladi.

6. Faoliyat, ong tamoyili. U mulohaza yuritishning mustaqilligini, o'quvchilarni aks ettirishni, turli xil musiqiy faoliyat turlarida (ijro, improvizatsiya, bolalar cholg'u asboblari chalish, musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish) ijodiy namoyon bo'lishini nazarda tutadi.

7. Kuchlilik, tizimlilik va izchillik tamoyili. Musiqiy ta'limning samarali tomoniga murojaat qilingan. Ushbu ta'lim tizimi shunga asoslanadi.

a. har bir bolaning tizimli musiqiy rivojlanishi uchun zaruriy moyilliklari bor;

b. musiqiy ta'lim jarayoni maktab o'quvchilarining ommaviy rivojlanishi, musiqa bo'lgan ehtiyojini shakllantirish, musiqiy didni rivojlantirish vositasidir.

8. Ehtiros tamoyili. Hissiy idrokga asoslangan va g'oyaviy, tarbiyaviy, kognitiv va estetik vazifalarning birligiga erishishning eng muhim shartidir.

Musiqa madaniyati darslari ajralmas triada - uchlikka tayangan holda o'tilishi shart. Ulardan birinchisi musiqa savodxonligi, ya'ni, musiqa nazariyasidagi elementlarni o'rganish bo'lsa, ikkinchisi musiqa tinglash hisoblanadi. Uchinchisi esa qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirishdan iborat bo'lishi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Холиков, К. Б. (2022). Характерная черта голоса у детей, певческая деятельность. Science and Education, 3(2), 1195-1200.

2. Холиков, К. Б. (2022). Вокал, вокалист, вокализ. Ария, ариозо и ариетта. Science and Education, 3(2), 1188-1194.

3. Холиков, К. Б. (2022). Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. Science and Education, 3(3), 1020-1025.

4. Холиков, К. Б. (2022). Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурсы ресурсов для решения музыкальных задач. Science and Education, 3(3), 1026-1031.

5. Холиков, К. Б. (2021). Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, (3 (66)), 57-59. Холиков, К. Б. (2021). Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, (3 (66)), 57-59.

6. Холиков, К. Б. (2022). Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education*, 3(3), 1032-1037.

7. Холиков, К. Б. (2021). Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. *Scientific progress*, 2(4), 370-374.

8. Холиков, К. Б. (2021). Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress*, 2(6), 952-957.

9. Холиков, К. Б. (2021). Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress*, 2(4), 96-101.

10. Холиков, К. Б. (2021). Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress*, 2(4), 114-118.

11. Холиков, К. Б. (2022). Эстетическое воспитание молодёжи школьного возраста в сфере музыки. *Science and Education*, 3(5), 1542-1548.

12. Холиков, К. Б. (2021). Тяготение основа - основ в музыкальной композиции. *Scientific progress*, 2(4), 459-464.

13. Холиков, К. Б. (2021). Патриотическое музыкальное воспитание детей младшего школьного возраста через музыкального образование: основные подходы и задачи. *Scientific progress*, 2(4), 102-107.

14. Холиков, К. Б. (2021). Некоторые задачи, сводимые к вокальным управлениям голоса, при кантрапунктной музыки. *Scientific progress*, 2(3), 697-704.

15. Холиков, К.Б. (2022). Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education*, 3(5), 1549-1555.

16. Холиков, К. Б. (2021). Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. *Scientific progress*, 2(4), 557-562.

17. Холиков, К.Б. (2021). Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. *Scientific progress*, 2(4), 108-113.

18. Холиков, К.Б. (2022). Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. *Science and Education*, 3(5), 1556-1561.

19. Холиков, К.Б. (2022). Звукообразование, вокально-хоровые навыки, дикция—совокупность правильного пения. *Science and Education*, 3(2), 1175-1180.

20. Холиков, К.Б. (2021). Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. *Scientific progress*, 2(4), 563-569.
21. Холиков, К.Б. (2021). Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыки. *Scientific progress*, 2(6), 940-945.
22. Холиков, К.Б. (2021). Краткая характеристика хорового коллектива. *Scientific progress*, 2(3), 710-714.
23. Холиков, К.Б. (2022). Цели и задачи музыкального воспитания детей в детском саду. *Science and Education*, 3(2), 1221-1226.
24. Холиков, К.Б. (2021). Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. *Scientific progress*, 2(6), 946-951.
25. Холиков, К.Б. (2022). Теоретические основы определения механических свойств музыкальных и шумовых звуков при динамических воздействиях. *Science and Education*, 3(4), 453-458.
26. Холиков, К.Б. (2022). Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. *Science and Education*, 3(5), 1562-1569.
27. Холиков, К.Б. (2023). Компонент технологии обучения как средство повышения мотивации изучения музыки на среднем этапе общеобразовательной школы. *Science and Education*, 4(9), 228-235.
28. Холиков, К.Б. (2021). Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress*, 2(2), 568-571.
29. Холиков, К.Б. (2022). Музыкально театральные драмы опера, оперетта. *Science and Education*, 3(2), 1240-1246.
30. Холиков, К.Б. (2022). Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. *Science and Education*, 3(2), 1181-1187.